

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-2-30-44>

УДК 72:347.441:[(075.3):7]:[37:7.072]

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6325-687X>

*Світлана Ничкало,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ*

АРХІТЕКТУРНА СКЛАДОВА В ПІДРУЧНИКУ «МИСТЕЦТВО» (МЕТОД ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ)

***Анотація.** Стаття присвячена застосуванню методу експертного оцінювання щодо архітектурної складової підручника «Мистецтво» (авт. О. А. Комаровська та ін.).*

Наголошується на важливому значенні мистецтва архітектури в естетичному вихованні школярів, яке здійснюється передусім на уроках мистецтва. Для цього потрібні відповідні науково-методичні матеріали, зокрема підручники. Проблеми їхньої якості становлять великий науковий і практичний інтерес.

Для вирішення цих проблем необхідний зворотній зв'язок із викладачами, які використовують підручники в своїй роботі. На думку автора, метод експертного оцінювання надає можливість ефективної апробації підручника. Згідно з метою дослідження, на основі аналізу наукових джерел, була визначена методика застосування експертного оцінювання мистецтва архітектури. Розроблено опитувальник для експертів, у якому відображено критерії естетичного виховання і ті завдання, які ставили перед собою автори підручника.

У статті описано хід проведення опитування, викладено його показники. В результаті виявлено, які особливості подання навчального матеріалу в підручнику отримали більшу підтримку експертів, які – меншу. Наводяться приклади тих коментарів експертів, які можна вважати методичним підґрунтям для вдосконалення написання подібних підручників у майбутньому. Звертається увага на певні суперечності, наприклад, між науковим стилем викладу матеріалу, надмірною кількістю інформації в деяких підручниках і можливістю їх сприймання школярами.

Результати дослідження підтвердили доцільність здійснення експертного оцінювання щодо навчально-методичної літератури. Отримані показники виявили позитивне ставлення вчителів і науковців до представлення мистецтва архітектури в зазначеному підручнику. Згідно з їхніми оцінками і побажаннями визначено шляхи вдосконалення і урізноманітнення методів естетичного виховання школярів.

***Ключові слова:** архітектура, експертне оцінювання, естетичне виховання, мистецтво, підручник.*

© Світлана Ничкало, 2021

Вступ. У становленні особистості школяра, вихованні ціннісного ставлення до мистецтва і життя в найрізноманітніших його проявах важливу роль відіграє естетичне виховання, зокрема – засобами архітектури. Провідним шляхом його реалізації в освітньо-виховному середовищі загальноосвітньої школи є урок мистецтва, забезпечений відповідними навчально-методичними матеріалами, передусім підручниками. Мистецтво архітектури розкривається в змісті різних підручників з мистецтва у різних кількісних і якісних вимірах. Воно потребує всебічного аналізу з метою оптимізації його використання в естетичному вихованні школярів.

Питання відповідності шкільних підручників та іншої навчально-методичної літератури потребам сучасної освіти, а також методів їх оцінювання вже досить тривалий час перебувають у полі зору науковців і громадськості. Різні аспекти цих питань досліджували, зокрема, Р. А. Арцишевський, Д. В. Ситник, М. Марковська [1; 14; 5].

Об'єктом дослідження нами обрано архітектурну складову підручника «Мистецтво» (рівень стандарту, профільний рівень) для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти (автори Комаровська О. А., Миропольська Н. Є., Ничкало С. А., Руденко І. В.) [3]. Підручник рекомендований Міністерством освіти і науки України (наказ від 31.05.2018 № 551). Його зміст і основні структурні блоки відповідають затвердженій МОН Навчальній програмі для загальноосвітніх навчальних закладів «Мистецтво. 10-11 класи» [7].

Для визначення якості представлення мистецтва архітектури в цьому підручнику, на нашу думку, доцільним є застосування методу експертного оцінювання. Загальнонауковий метод колективного та індивідуального експертного оцінювання був ґрунтовно описаний естонським вченим А. А. Киверялгом, чия книга «Методы исследования в профессиональной педагогике» досі зберігає актуальність [4]. Його також вивчали і застосовували українські вчені С. О. Сисоєва, Н. Ф. Федорова, Н. П. Павлик, А. Г. Панченко [13; 15; 10; 12].

У виборі підходів щодо використання мистецтва архітектури на уроках і в позаурочних виховних заходах ми спиралися на праці, присвячені різним аспектам педагогіки і психології мистецтва, а саме – І. Д. Бега, Н. Є. Миропольської, Г. М. Падалки, А. В. Зайцевої, Л. М. Михайлової, Г. Ю. Ніколаї [2; 6; 11; 8; 9].

Зауважимо, що на сьогодні не вироблено єдиного підходу до оцінювання підручників. «Проблема оцінювання підручників ще далека до свого розв'язання. Зокрема, це стосується і питань, пов'язаних з критеріями оцінювання. Такі критерії можуть бути визначені на основі вимог до змісту підручника, його структури і методичної побудови, мови і стилю викладення матеріалу, апарату організації засвоєння знань і апарату орієнтування, художнього конструювання й оформлення, використання ілюстративного матеріалу, і технічно-редакторського рішення, поліграфічного виконання, його гігієнічності й економічності, зв'язку з іншими засобами навчально-виховної діяльності тощо» [1, с. 1].

Тим більш складними для оцінювання є підручники з предметів мистецького циклу, в яких, на наше переконання, суб'єктивізм авторів – це неминучий і навіть бажаний фактор творчого відображення об'єктивних художніх реалій.

Мета та завдання. *Мета статті:* висвітлити проведення експертного оцінювання архітектурної складової змісту зазначеного підручника «Мистецтво»; окреслити напрями оптимізації вивчення архітектури України і світу на уроках мистецтва та в інших формах мистецького навчання й естетичного виховання школярів.

Завдання: здійснити аналіз наукових джерел з проблем експертного оцінювання; обґрунтувати застосування цього методу; охарактеризувати архітектурну складову підручника; описати хід проведення експертного оцінювання; викласти та проаналізувати кількісні показники його результатів; на основі узагальнення оцінок і відгуків експертів визначити шляхи вдосконалення навчально-методичної літератури з мистецтва і естетичного виховання загалом.

Методи дослідження. Вибір методів дослідження зумовлений його метою і завданнями. Нами було застосовано організаційно-процесуальний і аналітично-узагальнюючий методи як дві складові єдиного теоретико-емпіричного процесу.

Для безпосереднього оцінювання архітектурної складової підручника обрано ключовий метод експертного оцінювання як найбільш оптимальний для застосування до навчально-методичної літератури мистецького спрямування. Суть методу, за А. Киверялгом, полягає у «проведенні експертами інтуїтивно-логічного аналізу проблеми з кількісним судженням і формальною обробкою результатів. Отримана в результаті обробки узагальнена думка експертів приймається як рішення проблеми. Методами експертних оцінок, оснований на використанні знань, інтуїції і досвіду кваліфікованих фахівців, можна достатньою мірою узагальнювати різні індивідуальні судження спеціалістів у тих чи інших питаннях» [4, с. 119]. Щодо достовірності колективної експертної оцінки, то вона залежить від ряду факторів. Передусім це фахова компетентність експертів, а також об'єктивність і неупередженість у виконанні поставленого перед ними завдання.

Вчений зазначав, що «існують великі перспективи застосування методів експертних оцінок в укладанні нових планів і програм, оцінці навчальних матеріалів» [Там само]. «Їх застосовують під час вибору критеріїв оцінювання знань, умінь і навичок та якості викладання, – стверджує Н. Федорова. – Їх використання є доцільним у процесі проведення експертизи навчальної методичної літератури, оцінювання особистості учня, вчителя, науково-педагогічного працівника, студентських і педагогічних колективів, управлінської ланки будь-якого навчального закладу тощо» [15, с. 18]. Н. Павлик вважає, що «експертне

оцінювання є особливим методом опитування, де джерелом інформації виступають оцінки предмету дослідження експертами (компетентними особами), що мають глибокі знання та досвід у площині відповідних наукових інтересів. Тобто, методи експертних оцінок – методи організації діяльності з фахівцями (експертами) та відповідної якісної/кількісної обробки їх суджень» [10, с. 102]. Погоджуємося з визначенням основних функцій експертного опитування. Це «діагностична, прогностична, планувальна, проектувальна, соціологічна, інформаційна, мотиваційна, оптимізаційна функції» [10, с. 103].

Зрозуміло, що організація експертної оцінки має послідовні складові, яких ми дотримувалися у нашому дослідженні, а саме:

- постановка завдання і визначення мети експерименту;
- визначення кількості і складу експертів;
- забезпечення експертів вихідними інформаційними даними;
- формулювання питань;
- безпосереднє опитування (головний етап);
- аналіз результатів.

Результати дослідження. Архітектура посідає вагомe місце в структурі змісту підручника «Мистецтво». І це важливо, адже архітектура – особливе мистецтво. Вона є носієм не лише художніх цінностей, а й широкого спектру інформації про загальну культуру суспільства, історію, економіку, традиції. З нею тісно пов'язаний розвиток музики, театру, хореографії, монументального живопису, скульптури та інших видів художньої творчості. На нашу думку, потенціал мистецтва архітектури досі недостатньо використовується в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи, і це також одна з причин такої уваги до архітектури в підручнику.

Слід підкреслити, що цей підручник вирізняється серед інших новаторським підходом: він структурований таким чином, що учні, знайомлячись з матеріалом, здійснюють мистецьку подорож різними країнами і континентами. А перше, з чим знайомиться мандрівник, потрапляючи в ту чи іншу країну, – це архітектура (як і природа). На думку авторів, така подорож здатна викликати зацікавлення школярів, мотивувати їх до вивчення мистецтва більшою мірою в порівнянні з традиційною академічною формою викладу навчального матеріалу.

Під час роботи над підручником автори враховували, що впродовж попередніх

навчальних років учні опановували історію мистецтва різних країн і народів від найдавніших епох до сучасності, вивчали його види, стилі, напрями, жанри, творчість видатних мистців. У старших класах, згідно з програмою, передбачається завершальний огляд мистецтва культурних регіонів світу і України. Було також враховано, що останній змістовий блок – мистецтво України – є важливим чинником не лише естетичного, а й патріотичного виховання. При цьому архітектура й інші види мистецтва України розглядаються не ізольовано, а в контексті розвитку світової, конкретніше – європейської культури, невід’ємною складовою якої є українська культура. Адже «визнання самоцінності своєї культури в мистецькій освіті має йти поруч із оцінюванням достоїнств і переваг іншої. Входячи в діалог з іншими, національна культура виступає основою художнього розвитку особистості» [11, с. 5]. За такого підходу учні мають змогу порівнювати, співставляти явища національного і світового мистецтва, розрізняти їх особливості, відчувати специфічний національний колорит, цінувати національну самобутність і, разом з тим, бачити взаємовпливи і спорідненість різних культур.

Оскільки у форматі шкільного підручника неможливо охопити всю історію мистецтва, навіть вибірково найбільш знакові і важливі явища, автори не ставили собі за мету надати школярам великий обсяг інформації, обтяжувати їх науковим стилем викладу, надлишковою професійною термінологією. Мета вбачалася в тому, щоб зацікавити їх мистецтвом, пробудити бажання вивчати його самостійно і – через мистецтво – пізнавати навколишній світ і самих себе.

До оцінювання якості представлення мистецтва архітектури в підручнику було залучено 90 експертів. Серед них: вчителі образотворчого мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» міських і сільських загальноосвітніх шкіл; викладачі мистецьких дисциплін закладів вищої освіти, професійно-технічних навчальних закладів – представники Києва, Сум, Глухова, Хмельницького, Мелітополя, Чернігова, Полтави, Чернівців, Дрогобича, Кропивницького, Умані, Херсона, сіл Сумської, Київської, Полтавської, Закарпатської, Запорізької областей. З них 32 кандидати і 3 доктори педагогічних наук, 4 кандидати мистецтвознавства, 2 кандидати філософських наук. Стаж педагогічної роботи учасників опитування – від 9 до понад 35 років.

Кожний експерт отримав електронний варіант підручника і опитувальник, укладений на основі змісту підручника, його особливостей і цілей, які ставили перед собою автори, з

урахуванням когнітивно-інформаційного, емоційно-ціннісного, діяльнісного критеріїв естетичного виховання і культурологічного підходу до вивчення мистецьких дисциплін. У вступному слові до опитувальника роз'яснювалися особливості підручника і авторський погляд на значення мистецтва архітектури для естетичного виховання і всебічного розвитку школярів.

До опитувальника додавалася коротка анкета для експертів, у якій вони (за бажанням) вказували: прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи; посаду; стаж наукової і/або педагогічної роботи у сфері мистецької освіти; науковий ступінь; вчене звання; інші звання і/або відзнаки; опубліковані праці з питань мистецтва і мистецької освіти (кількість і назви найважливіших з них); іншу інформацію про себе. Також експертам було запропоновано за бажанням додати власний коментар.

Опитувальник складався з 14 позицій/запитань (вони ж критерії для оцінювання):

1. Достатність представлення мистецтва архітектури у змісті підручника для того, щоб пригадати знання, засвоєні протягом попередніх навчальних років, а також отримати нові знання і враження.

2. Дотримання балансу між необхідним рівнем інформаційної насиченості і доступністю для сприймання учнями старшого шкільного віку.

3. Лаконічність і ясність викладення навчального матеріалу.

4. Доцільність і наукова коректність використання мистецтвознавчої термінології, характеристики окремих пам'яток архітектури і архітектурних стилів.

5. Відповідність ілюстративного матеріалу змісту підручника і доцільна кількість ілюстрацій (достатня, але не надмірна).

6. Чи дають уявлення ілюстрації про синтез мистецтв – взаємозв'язок архітектури з іншими візуальними мистецтвами, зокрема – монументальним живописом, скульптурою, декоративним мистецтвом?

7. Чи спонукають завдання і питання до емоційно-почуттєвого сприймання, вироблення особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва архітектури і бажання самостійно поповнювати свої знання?

8. Загальна дидактична доцільність методичної частини змісту (питань і завдань).

9. Чи переконує зміст підручника у значимості архітектури для історії і культури людства, в її важливому місці в ієрархії мистецтв?

10. Достатність українознавчого компонента змісту для того, щоб отримати знання і враження про розмаїття архітектури України.

11. Чи викликає навчальний матеріал українознавчого змісту гордість, любов, повагу до рідної культури, мистецтва, у тому числі – архітектури?

12. Розуміння особливостей національної архітектури в порівнянні з архітектурою інших країн.

13. Дотримання балансу між архітектурою минулих епох і сучасності.

14. Чи сприяє застосований у підручнику формат мистецької подорожі підвищенню зацікавленості учнів матеріалом і, як наслідок, мотивації до подальшого пізнання мистецтва?

Кожна позиція опитувальника оцінювалася за п'ятибальною шкалою. Кількісні результати опитування викладені в наведеній нижче таблиці. (Оскільки жодного разу не був поставлений найнижчий бал – 1, то, відповідно, він у таблиці не вказується).

Таблиця 1

Результати опитування

№ з/п	Питання	оцінка 5		оцінка 4		оцінка 3		оцінка 2	
		К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Достатність представлення мистецтва архітектури у змісті підручника для того, щоб пригадати знання, засвоєні протягом попередніх навчальних років, а також отримати нові знання і враження.	67	74,4	19	21,1	3	33,3	1	1,1
2	Дотримання балансу між необхідним рівнем інформаційної насиченості і доступністю для сприймання учнями старшого шкільного віку.	78	86,6	10	11,1	2	2,2		
3	Лаконічність і ясність викладення навчального матеріалу.	87	96,6	3	3,3				
4	Доцільність і наукова коректність використання мистецтвознавчої термінології, характеристики окремих пам'яток архітектури і архітектурних стилів.	69	76,6	20	22,2	1	1,1		
5	Відповідність ілюстративного матеріалу змісту підручника і доцільна кількість ілюстрацій (достатня, але не надмірна).	72	80	18	20				

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6	Чи дають уявлення ілюстрації про синтез мистецтв – взаємозв'язок архітектури з іншими візуальними мистецтвами, зокрема – монументальним живописом, скульптурою, декоративним мистецтвом?	66	73,3	22	24,4	2	2,2		
7	Чи спонукають завдання і питання до емоційно-почуттєвого сприймання, вироблення особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва архітектури і бажання самостійно поповнювати свої знання?	67	74,4	22	24,4	1	1,1		
8	Загальна дидактична доцільність методичної частини змісту (питань і завдань).	65	72,2	21	23,3	4	4,4		
9	Чи переконує зміст підручника у значимості архітектури для історії і культури людства, в її важливому місці в ієрархії мистецтв?	67	74,4	18	20	5	5,5		
10	Достатність українознавчого компонента змісту для того, щоб отримати знання і враження про розмаїття архітектури України.	67	74,4	21	23,3	2	2,2		
11	Чи викликає навчальний матеріал українознавчого змісту гордість, любов, повагу до рідної культури, мистецтва, в т.ч. - архітектури?	74	82,2	13	14,4	3	3,3		
12	Розуміння особливостей національної архітектури в порівнянні з архітектурою інших країн.	58	64,4	29	32,2	3	3,3		
13	Дотримання балансу між архітектурою минулих епох і сучасності.	61	67,7	25	27,7	4	4,4		
14	Чи сприяє застосований у підручнику формат мистецької подорожі підвищенню зацікавленості учнів матеріалом і – як наслідок – мотивації до подальшого пізнання мистецтва?	80	88,8	10	11,1				

Показники таблиці свідчать, що переважна більшість експертів дали високі оцінки підручнику за всіма критеріями опитувальника. Кількість оцінок «5» коливається від 64 % до 96 % від загальної кількості оцінок за кожним критерієм; оцінок «4» – від 3 % до 32 %; оцінок «3» – від 1 % до 5 %; єдина оцінка «2» становить 1,1 %.

Відповідно до оцінок експертів утворився рейтинг позицій опитувальника в такій послідовності:

1. Лаконічність і ясність викладення навчального матеріалу.
2. Чи сприяє застосований у підручнику формат мистецької подорожі підвищенню зацікавленості учнів матеріалом і, як наслідок, мотивації до подальшого пізнання мистецтва?
3. Дотримання балансу між необхідним рівнем інформаційної насиченості і доступністю для сприймання учнями старшого шкільного віку.
4. Чи викликає навчальний матеріал українознавчого змісту гордість, любов, повагу до рідної культури, мистецтва, в тому числі, архітектури?
5. Відповідність ілюстративного матеріалу змісту підручника і доцільна кількість ілюстрацій (достатня, але не надмірна).
6. Доцільність і наукова коректність використання мистецтвознавчої термінології, характеристики окремих пам'яток архітектури і архітектурних стилів.
7. Достатність українознавчого компонента змісту для того, щоб отримати знання і враження про розмаїття архітектури України.
8. Чи переконує зміст підручника у значимості архітектури для історії і культури людства, в її важливому місці в ієрархії мистецтв?
9. Чи спонукають завдання і питання до емоційно-почуттєвого сприймання, вироблення особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва архітектури і бажання самостійно поповнювати свої знання?
10. Достатність представлення мистецтва архітектури у змісті підручника для того, щоб пригадати знання, засвоєні протягом попередніх навчальних років, а також отримати нові знання і враження.
11. Чи дають уявлення ілюстрації про синтез мистецтв – взаємозв'язок архітектури з іншими візуальними мистецтвами, зокрема – монументальним живописом, скульптурою, декоративним мистецтвом?
12. Загальна дидактична доцільність методичної частини змісту (питань і завдань).
13. Дотримання балансу між архітектурою минулих епох і сучасності.
14. Розуміння особливостей національної архітектури в порівнянні з архітектурою інших країн.

Отже, найвище оцінені лаконічність і ясність викладення навчального матеріалу. Переважною більшістю голосів експерти визнали, що застосований у підручнику формат

мистецької подорожі сприяє підвищенню зацікавленості учнів матеріалом і, як наслідок, мотивації до подальшого пізнання мистецтва. Так само переважна більшість підтвердила дотримання балансу між необхідним рівнем інформаційної насиченості і доступністю для сприймання учнями старшого шкільного віку.

Цінний матеріал для аналізу становлять коментарі експертів. Вони висловили як позитивні враження, так і критичні зауваження і пропозиції. З-поміж позитивних відгуків заслуговують на увагу передусім ті, що відповідають цілям, яких прагнули досягти автори підручника, зокрема:

- «сподобався підхід з «культурними регіонами», тому що політична карта і мистецтво не завжди речі тотожні» (Крулик Б. В., м. Хмельницький);

- «цікавий підхід до подачі матеріалу. Окремо маємо відмітити, що мистецтву архітектури (чи не вперше) приділено належної уваги, адже це мистецтво є «кам'яним літописом» кожного народу (Силко Р. М., м. Чернігів);

- «матеріал, поданий в підручнику, безперечно, допомагає зацікавити учнів мистецтвом, пробудити бажання вивчати його самостійно, через мистецтво пізнавати навколишній світ і самих себе». (Дігтяр Н. М., м. Старобільськ);

- «осягнення особливостей національного мистецтва в порівнянні з іншими є важливим кроком у набутті учнями мистецької компетентності. Цікавий, змістовний дизайн книги з якісними ілюстраціями, лаконічним, але ємним та емоційним текстовим супроводом. Не завадило би більше ілюстрацій новітніх архітектурних споруд, побільше візуальної інформації творів сучасних видатних українських митців» (Сімонік А. С., м. Київ);

- «застосований у підручнику формат мистецької подорожі сприятиме підвищенню зацікавленості учнів матеріалом, стимулюватиме їх до інтерактивної та науково-дослідницької діяльності» (Булах С. М., м. Київ).

Більшість висловлених критичних зауважень і побажань виявилися конструктивними і корисними, такими, що мотивують до вдосконалення розробок використання мистецтва архітектури й інших мистецтв з урахуванням сучасних вимог до здійснення освітньо-виховного процесу. Зокрема, погоджуємося з такими міркуваннями експертів:

- про творчі завдання: «є певна невідповідність між кількома важливими, на мою думку, факторами. З одного боку, виконання творчих завдань потребує певної підготовленості та зацікавленості. Ще більше часу на виконання. І в таких цікавих і креативних завданнях важко визначитись із критеріями оцінювання. З другого боку,

старшокласники – люди орієнтовані на ЗНО. Все їхнє життя підпорядковане підготовці до складання вирішальних тестів. І мені особисто дуже шкода, що такі цікаві і творчо сформульовані завдання потрапляють в зону ризику бути або непоміченими, або виконаними формально... Можливо, в більш юному віці (7-8 клас) подібні завдання виконувались би з великим захватом» (Шкарупа Г. М., м. Київ);

- «хотілося б дещо більше сучасних завдань із медіа грамотності та з використанням медіа технологій. Щось на зразок віртуальних карт чи квестів» (Зав'ялова С. П., м. Чернігів);

- «розділ «Україна: повертаємось додому» варто було б ще підсилити визначними архітектурними пам'ятками регіонів України і детальніше відобразити українознавчий компонент змісту підручника» (Шестобуз О. С., м. Чернівці);

- «доцільно було б детальніше розглянути колорит дерев'яної архітектури (наприклад, Лемківська школа, Гуцульська школа, Бойківська школа, Подільська школа, Наддніпрянська школа тощо); можливо, для того, щоб вирівняти баланс між архітектурою минулих епох і сучасності, доцільно деталізувати вивчення архітектури конкретної епохи крізь призму архітектурних стилів (наприклад, «готика в українській архітектурі», «галицький архітектурний ренесанс», «слобожанська школа українського бароко»; «еклектика і сецесія», «модернізм в українській архітектурі» тощо» (Білан Т. О., м. Дрогобич).

Останнє побажання звертає на себе увагу академічним мистецтвознавчим підходом. Його можна було б визнати доцільним, якби мова йшла про навчальний посібник для студентів. Що ж до шкільного підручника, така рекомендація викликає сумніви, адже у нього інші завдання: навчати, виховувати, зацікавлювати, пробуджувати інтерес до самостійного пізнання мистецтва.

Обговорення. Наведений вище коментар актуалізує питання: якою мірою шкільному підручнику з мистецтва має бути властива науковість? На нашу думку, вона має бути достатньою для фахового відбору навчального матеріалу, коректного застосування термінів тощо, але не надмірною. Адже надмірна науковість, інформаційна перенавантаженість призводять до наслідків, протилежних бажаним.

Підтримку такої позиції знаходимо у Р. А. Арцишевського: «Потрібно визнати, що науковість не може бути головним критерієм оцінки змісту всіх підручників. Зокрема, це стосується підручників... з літератури, історії, громадянської і полікультурної освіти, етики та деяких інших... Необхідно чітко усвідомлювати, що головне завдання будь-якої освіти в

цілому – дати учням не тільки знання, але й розуміння світу (включаючи природу й суспільство), в якому вони живуть, і самих себе в цьому світі... Ту саму функцію (розкрити і дати змогу краще зрозуміти дітям світ і людину) виконують і література, і мистецтво, і різні форми суспільної свідомості. Коли ж ми ставимо науку над усе (тобто стаємо на позицію сайєнтизму), то ми неunikно доходимо того, що знайомимо дітей і з літературою, і з мистецтвом, і з моральною свідомістю теж через відповідні науки: історію літератури і літературознавство, мистецтвознавство та історію мистецтв, етику і т.п. Але ж це нісенітниця! Знання цих наук потрібне і може бути цікавим лише фахівцям у галузях цих наук. А навіщо воно учням? Вони повинні знати саму літературу, тобто найбільш визначні твори світової й рідної (вітчизняної) літератури, які б дали змогу їм, передусім, краще зрозуміти оточуючий світ і людину, які відтворені в цих творах (а не певні «художні особливості» цих творів чи їх «стилістичні особливості»), і завдяки цьому правильніше визначитися у цьому світі і в самих собі, «відкрити» («знайти») себе, свої місце і роль у цьому житті» [1, с. 6].

Викладені вченим ідеї повною мірою стосуються усіх видів мистецтва, в тому числі архітектури. Вони суголосні з головними принципами культурологічного підходу до мистецької освіти й естетичного виховання: спрямованістю на особистісний розвиток, духовне збагачення, вміння орієнтуватися в мистецькому і життєвому просторі і діяти в ньому на основі набутих естетичних і етичних цінностей. Зокрема, «тенденції оновлення (мистецької освіти – прим. авт.) мають бути зорієнтовані на формування в учнівській молоді культури здобування інформації, уміння вчитися, самостійно оперувати набутими знаннями і художніми навичками» [11, с. 6].

У цьому сенсі корисним для нас є ознайомлення з досвідом зарубіжних країн, які досягли незаперечних успіхів в освітній галузі. Однією з таких країн, де надається велике значення естетичному вихованню, є Фінляндія. Хороший шкільний підручник, згідно з рекомендаціями деканки факультету мистецтв Гельсінкського університету Пирьо Хиденмаа, «не можна писати та сприймати як довідник... І це – не енциклопедія й не збірник настанов для практичної роботи; підручник має надихати учнів і спонукати їх читати інші джерела, спостерігати, читати статті; підручник дає можливість використовувати його і в класі, і вдома. Тому там мають бути багато пояснень, словник, глосарій – для того, щоб учень зміг розібратися сам і нагадати собі матеріали з уроку; підручники не мають бути дуже складними. Зазвичай, коли дослідники пишуть підручники, вони люблять починати зі

складних визначень, які беруть із Вікіпедії. Вони пишуть щільними абзацами та параграфами. Проте будь-якому читачеві буде складно зрозуміти такий текст, а особливо школяреві» [5].

Наведені висловлювання співпадають з позицією авторів підручника «Мистецтво». Вони також засвідчують єдність поглядів українських і зарубіжних освітян на організацію мистецької освіти, на якість шкільних підручників як джерела знань і розвитку школярів.

Висновки. Результати дослідження підтвердили припущення про доцільність експертного оцінювання архітектурної складової підручника «Мистецтво». Отримані показники виявили розуміння і підтримку з боку вчителів і викладачів мистецтва, педагогічних працівників, науковців, які усвідомлюють значення естетичного виховання у всебічному розвитку школярів та їх духовному зростанні.

Згідно з оцінками, побажаннями і зауваженнями експертів, оптимізацію використання архітектурної складової змісту підручників з мистецтва вбачаємо в посиленні таких напрямів, як: більш ґрунтовне висвітлення особливостей національної архітектури у співставленні з архітектурою інших країн; дотримання балансу між архітектурою минулих епох і сучасності; вдосконалення методичної частини підручника, урізноманітнення його ілюстративного супроводу та ін.

Все більшої актуальності набуває застосування новітніх мультимедійних технологій мистецького навчання і естетичного виховання на всіх рівнях їх реалізації. Водночас незмінними залишаються принципи особистісно-орієнтованого виховання, емоційно-почуттєвої забарвленості уроків й інших естетико-виховних заходів, заохочення учнів до рефлексії та самовираження. Ключова роль у забезпеченні високого рівня мистецького навчання школярів належить учителю, для якого підручник, за висловом одного з експертів, має бути «добрим помічником».

Список використаних джерел

1. Арцишевський Р. А. Критерії оцінки змісту шкільних підручників. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/cc8/cc8e3d8b949bc2280e7f178c47cf5392.pdf/> (Дата звернення: 03.08.2021).
2. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей. Київ – Чернівці : Букрек, 2018. 296 с.
3. Комаровська О. А., Миропольська Н. Є., Ничкало С. А., Руденко І. В. Мистецтво. Підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти. Харків : Ранок, 2018. 192 с.
4. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллинн : Валгус, 1980. 334 с.
5. Марковська М. Якими мають бути підручники – поради від фінських експертів. *НУШ*. 2021. 12 січня. URL: <https://nus.org.ua/articles/yakymy-mayut-butyu-pidruchnyky-porady-vid-finskyh-ekspertiv//> (Дата звернення: 5 жовтня 2021).

6. Миропольська Н. Є. Художні цінності в життєвому просторі старшокласників: до постановки проблеми. *Мистецтво та освіта*. 2021. № 1(99). С. 10-14.
7. Мистецтво. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10 – 11 класи. Рівень стандарту / Профільний рівень. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv/> (Дата звернення: 18 січня 2019).
8. Михайлова Л. М. Естетично ціннісний розвиток особистості в навчально-виховному просторі закладу освіти. Харків : Вид-во «Точка», 2018. 248 с.
9. Ніколаї Г. Ю. Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2013. Вип. 1. С. 3-17.
10. Павлик Н. П. Зміст і програма експертного оцінювання ролі неформальної освіти у фаховій підготовці майбутніх соціальних педагогів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Пед. науки*. Житомир, 2016. Вип. 1(83). С. 102-106.
11. Падалка Г. М., Зайцева А. В. Культурологічні виміри проєктивного моделювання мистецької освіти. *Культура і сучасність : альманах*. № 1. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 3-6.
12. Панченко А. Г. Експертне оцінювання методичної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі. *Освітологічний дискурс*. 2011. № 1(3). С. 168-176.
13. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.
14. Ситник Д. В. Оцінювання мотиваційного, змістового і процесуального компонентів підручника засобами анкетування. *Проблеми сучасного підручника*. Київ : Пед. думка, 2011. Вип. 11. С. 95-101.
15. Федорова Н. Ф. Про педагогічну експертизу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 4(59). С. 14–22.

References

1. Artsyshevskiy, R. A. (n.d.) *Kryterii otsinky zmistu shkilnykh pidruchnykiv* [Criteria for evaluating the content of school textbooks]. Retrieved from: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/cc8/cc8e3d8b949bc2280e7f178c47cf5392.pdf/>
2. Bekh, I. D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti* [Personality on the way to spiritual values]. Kyiv-Chernivtsi: «Bukrek».
3. Komarovska, O. A., Myropolska, N. Ye., Nychkalo, S. A., Rudenko, I. V. (2018). *Mystetstvo. Pidruchnyk dlia 10 (11) klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Art. Textbook for 10 (11) grades of general secondary education]. Kharkiv: Ranok.
4. Kyverialg, A. A. (1980). *Metody issliedovaniia v professionalnoi pedagogikie* [Research methods in professional pedagogy]. Tallinn: Valgus.
5. Markovska, M. (2021). *Yakymy maiut buty pidruchnyky – porady vid finskykh ekspertiv* [What should be the textbooks – advice from Finnish experts]. Retrieved from: <https://nus.org.ua/articles/yakymy-mayut-buty-pidruchnyky-porady-vid-finskykh-ekspertiv//>
6. Myropolska, N. Ye. (2021). *Khudozhni tsinnosti v zhyttievomu prostori starshoklasnykiv: do postanovky problemy* [Artistic values in the living space of high school students: to the problem]. *Mystetstvo ta osvita [Art and Education]*, 1(99), 10-14.
7. *Mystetstvo. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. 10 – 11 klasy. Riven standartu / Profilnyi riven* [Art. The program for secondary schools. 10-11 Grades. Standard level / Profile level]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv/>
8. Mykhailova, L. M. (2018). *Estetychno tsinnisnyi rozvytok osobystosti v navchalno-vykhovnomu prostori zakladu osvity* [Aesthetically valuable development of personality in the educational space of an educational institution]. Kharkiv: Vyd-vo «Tochka».
9. Nikolai, H. Yu. (2013). *Metodolohichni poshuky u sferi mystetskoï osvity* [Methodological research in the field of art education]. *Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia*, 1, 3-17.
10. Pavlyk, N. P. (2016). *Zmist i prohrama ekspertnoho otsiniuvannia roli neformalnoi osvity u*

fakhovii pidhotovtsi maibutnykh sotsialnykh pedahohiv [Content and program of expert evaluation of the role of non-formal education in professional training of future social pedagogues]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichi nauky*, 1(83), 102-106.

11. Padalka, H. M., & Zaitseva, A. V. (2020). Kulturolohichni vymiry proektyvnoho modeliuvannya mystetskoï osvity [Culturological dimensions of projective modelling of art education]. *Kultura i suchasnist: almanakh*, 1, 3-6.

12. Panchenko, A. H. (2011). Ekspertne otsiniuvannya metodychnoi roboty v zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi. [Expert assessment of methodical work in a secondary school]. *Osvitohichnyi diskurs*, 1(3), 168-176.

13. Sysoieva, S. O., & Krystopchuk, T. Ye. (2013). *Metodolohiia naukovo-pedahohichnykh doslidzhen* [Methodology of scientific and pedagogical research]. Rivne: Volynski oberehy.

14. Sytnyk, D. V. (2011). Otsiniuvannya motyvatsiinoho, zmistovoho i protsesualnoho komponentiv pidruchnyka zasobamy anketuvannya [Assessment of motivational, semantic and procedural components of the textbook by means of questionnaires]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 11, 95-101.

15. Fedorova, N. F. (2017). Pro pedahohichnu ekspertyzu [On pedagogical examination]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 4(59), 14–22.

Svitlana Nychkalo,

Researcher,

Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,

Kyiv

ARCHITECTURAL COMPONENT IN THE TEXTBOOK “ART” (THE EXPERT ASSESSMENT METHOD)

Abstract. *The article is devoted to use the expert assessment method of the architectural component of the textbook “Art” (by O.A. Komarovska et al.).*

It is emphasized on the importance of the art of architecture in the aesthetic education of schoolchildren, which is carried out primarily at art lessons. This requires appropriate scientific and methodological materials, including textbooks. Problems of their quality are of great scientific and practical interest.

To solve these problems, there is a need of teachers' feedback who use textbooks in their work. The expert assessment method provides the opportunity for effective testing of the textbook. According to the purpose of the study, based on the analysis of scientific sources, the expert assessment method of the art of architecture was determined. The questionnaire for experts has been developed, which reflects the criteria of aesthetic education and the tasks set by the authors of the textbook.

The article describes the course of the survey, outlines its indicators. As a result, it was revealed which features of the presentation of educational material in the textbook received more support from experts, and vice versa. The examples of expert comments that can be considered as a methodological basis for improving the writing of similar textbooks in the future are given. The attention is drawn to certain contradictions, such as between the scientific style of presentation of the material, the excessive amount of information in some textbooks and the possibility of their perception by students.

The results of the study confirmed the feasibility of expert assessment of educational and methodological literature. The obtained indicators showed teachers and scholars' positive attitude towards the presentation of the art of architecture in this textbook. According to their assessments and wishes, the ways of improvement and diversification of methods of aesthetic education of schoolchildren are determined.

Key words: *architecture, expert assessment method, aesthetic education, art, textbook.*

Стаття надійшла до редакції 01.09.2021.
Стаття прийнята до публікації 25.10.2021.